

UCHWAŁA
składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 13 sierpnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)
SSN Józef Frąckowiak
SSN Antoni Górski (sprawozdawca)
SSN Anna Owczarek
SSN Henryk Pietrzkowski
SSN Katarzyna Tyczka-Rote
SSN Bogumiła Ustjanicz

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 sierpnia 2013 r.,
przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Jana Szewczyka,
po rozstrzygnięciu zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Rzecznika Praw Obywatelskich
we wniosku z dnia 21 lutego 2013 r., RPO-696122-IV/12/KD,

"Czy osoba zatrudniona w spółdzielni mieszkaniowej jest osobą
trzecią w rozumieniu art. 8¹ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r.
o spółdzielniach mieszkaniowych (Dz.U. z 2003 r., Nr 116, poz. 1119
ze zm.) w zw. z art. 18 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo
spółdzielcze (Dz.U. z 2003 r., Nr 188, poz. 1848 ze zm.), także
wówczas, gdy pozostaje z tą spółdzielnią w stosunku członkostwa?"

podjął uchwałę:

**Członek spółdzielni mieszkaniowej, będący jej pracownikiem,
jest osobą trzecią w rozumieniu art. 8¹ ust. 1 ustawy z dnia
15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (jedn. tekst
Dz.U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.).**

Uzasadnienie

Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił o rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy rozbieżności w wykładni art. 8¹ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r., Nr 119, poz. 1116 ze zm.); dalej: „u.s.m.”, które ujawniły się w praktyce orzeczniczej sądów powszechnych. Zgodnie z tym przepisem, członek spółdzielni mieszkaniowej ma prawo otrzymania statutu i regulaminów oraz kopii uchwał organów spółdzielni i protokołów obrad organów spółdzielni, protokołów lustracji, rocznych sprawozdań finansowych oraz faktur i umów zawieranych przez spółdzielnię z osobami trzecimi.

Analizując orzecznictwo sądów rejestrowych i odwoławczych na tle tego przepisu, Rzecznik stwierdził, że sądy rozumieją określenie „osoba trzecia” na różne sposoby. W części orzeczeń przyjmuje się, że osoba będąca pracownikiem spółdzielni nie może być w żadnym razie traktowana jako osoba trzecia w stosunku do spółdzielni, a tym samym członek spółdzielni nie ma prawa żądać na podstawie art. 8¹ ust. 1 u.s.m. udostępnienia mu kopii umowy o pracę zawartej z tą osobą. Stanowisko przeciwstawne uznaje, że umowy o pracę zawarte przez spółdzielnię mieszkaniową są umowami z osobami trzecimi, niezależnie od tego czy pracownik jest jednocześnie członkiem spółdzielni, czy też nie. I wreszcie stanowisko kompromisowe przyjmuje, że umowy o pracę zawarte przez spółdzielnię są, co do zasady, umowami z osobami trzecimi, z wyjątkiem sytuacji, kiedy pracownik jest jednocześnie członkiem spółdzielni, gdyż członka nie można uznać za osobę trzecią w stosunku do niej. W związku z tymi rozbieżnościami, Rzecznik wniósł o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego o treści sformułowanej na wstępie.

Rzecznik opowiedział się za jak najszerszym pojmowaniem określenia „osoba trzecia” podkreślając, że kwestia ta nie znalazła jednoznacznego rozwiązania w wypowiedziach doktryny ani w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego. Podobne stanowisko zajął też Prokurator Generalny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się do samego sformułowania przez Rzecznika wątpliwości interpretacyjnych, w pierwszym rzędzie podnieść należy, że w pytaniu użyto

szerokiego, zbiorczego określenia „zatrudnienie członka spółdzielni”, mimo że z jego uzasadnienia wynika, iż stwierdzone w orzecznictwie rozbieżności wystąpiły jedynie w sytuacjach, w których członek spółdzielni pozostawał związany z nią jednocześnie umową o pracę. Czyni to koniecznym ograniczenie analizy przedstawionego wniosku tylko do stosunku pracy, gdyż prowadzenie szerszych rozważań wykraczałoby poza dyspozycję art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), uprawniającego ten Sąd do podejmowania uchwał w przedmiocie wykładni prawa w granicach istniejących rzeczywiście rozbieżności orzeczniczych. Wypada jednak zaznaczyć, że przedstawione rozważania i ustalenia prawne znajdą odpowiednie zastosowanie także do innych form zatrudnienia członków spółdzielni mieszkaniowej.

Punktem wyjścia do ustalenia treści pojęcia „osoby trzeciej”, użytego w art. 8¹ ust. 1 u.s.m., musi być stwierdzenie, że prawo spółdzielcze jest jedną z gałęzi szeroko rozumianego prawa cywilnego. Uzasadnia to odwołanie się do znaczenia tego określenia, używanego zwłaszcza często w kodeksie cywilnym (por. przykładowo art. 59, art. 63, art. 83 § 2, art. 261, czy art. 391 k.c.). W dużej mierze na pojęciu „osoby trzeciej” opierają się całe konstrukcje cywilistyczne takich instytucji jak prawo pierwokupu (art. 599 – art. 600 k.c.), czy akcja pauliańska (art. 527 – art. 534 k.c.). Analiza tych przepisów prowadzi do wniosku, że - mówiąc najogólniej - przez użyte w nich sformułowanie „osoba trzecia” należy rozumieć kogoś, kto pozostaje poza stosunkiem prawnym łączącym strony, najczęściej stosunkiem umownym. Taka treść tego pojęcia odpowiada definicji słownikowej, zgodnie z którą osoba trzecia to „osoba postronna, niezainteresowana bezpośrednio w czymś, inna, obca” (por. Wielki Słownik Języka Polskiego pod redakcją Witolda Doroszewskiego t. IX, wyd. 1967 r.). Definicję tę uwzględniono wprost w treści art. 47¹ k.r.io., w którym użyto określenia „innych osób” jako synonimu osób trzecich. Warto dodać, że wyłączna wina osób trzecich, a więc postronnych, w wyrządzeniu szkody jest okolicznością egzoneracyjną przy odpowiedzialności z ryzyka (por. art. 433, art. 435 i art. 436 § 1 k.c.). Ponieważ w prawie spółdzielczym zasadniczym stosunkiem prawnym jest stosunek członkostwa, należy przyjąć - idąc przedstawionym tu tropem rozumienia cywilistycznego, że osoba trzecia, o której mowa w art. 8¹ ust. 1 u.s.m., to osoba

pozostająca poza stosunkiem członkostwa łączącego członka ze spółdzielnią. Oznacza to, że przez umowy zawierane przez spółdzielnię mieszkaniową z osobami trzecimi należy rozumieć wszystkie umowy, których przedmiot pozostaje poza zakresem korporacyjnego stosunku członkostwa w niej. Stosunek członkostwa jest bowiem tym podstawowym wyznacznikiem, który określa treść i zakres uprawnień i obowiązków członka w stosunku do każdej struktury organizacyjnej, w tym także w spółdzielni. Z uwagi na ten priorytet członkostwa, inne powiązania umowne członka ze spółdzielnią mieszkaniową, pozostające poza stosunkiem członkostwa, należy postrzegać jako powiązania „postronne, inne, obce” i traktować jako zawierane z nią przez osoby trzecie. Przemawia za tym zarówno samo brzmienie art. 8¹ u.s.m., jak i przedstawiona wykładnia systemowa. Stanowisko to wzmacniają argumenty natury funkcjonalnej. W doktrynie wskazuje się trafnie, że przepis ten przyznaje członkowi spółdzielni uprawnienia korporacyjne o charakterze niemajątkowym. Uprawnienia te są pochodne od stosunku członkostwa, a ich zasadniczym celem jest zapewnienie transparentności działania spółdzielni. Łączy się to nierozzerwalnie z koniecznością zagwarantowania możliwości skutecznej jej kontroli przez spółdzielców. Zgodnie z art. 1 ust. 1 u.s.m., spółdzielnia mieszkaniowa nie prowadzi bowiem działalności zorientowanej na realizację własnych celów, a jedynie taką, która realizuje potrzeby mieszkaniowe jej członków. W tym znaczeniu spółdzielnia pełni w stosunku do członków funkcję pomocniczą. Przy takim ujęciu zadań spółdzielni, tym bardziej konieczne i usprawiedliwione staje się zapewnienie spółdzielcom możliwości jej kontroli bieżącej, prowadzonej w toku działalności spółdzielni. Ma to doniosłe znaczenie, gdyż kontrola sprawowana w ramach rocznych sprawozdań finansowych, czy okresowych lustracji spółdzielni, jest z reguły kontrolą następczą, prowadzoną *ex post*. Istotnym warunkiem wykonywania realnej kontroli przez spółdzielców jest m. in. posiadanie pełnej informacji o gospodarowaniu majątkiem spółdzielni, w tym o wydatkowaniu środków z tego majątku. Przewidziane w art. 8¹ ust. 1 u.s.m. uprawnienia członka spółdzielni do żądania udostępnienia mu kopii określonych dokumentów związanych z jej działalnością trzeba więc traktować jako instrumentarium umożliwiające zdobycie podstawowej wiedzy o działaniach organów spółdzielni, a przede wszystkim zarządu, który ma przemożny wpływ na

działalność całej spółdzielni. Uwzględnienie informacyjno - kontrolnego celu uprawnienia członka do żądania wydania przez spółdzielnię kopii wymienionych w art. 8¹ u.s.m. dokumentów usprawiedliwia pogląd, że obejmuje ono także kopie zawartych przez spółdzielnię umów o pracę. Generalne wyłączenie możliwości żądania udostępnienia kopii tych umów podważałoby bowiem w znacznej mierze *ratio legis* tej normy prawnej.

Trzeba jednak mieć na uwadze, że pozytywna odpowiedź na pytanie o możliwość żądania przez członka spółdzielni mieszkaniowej udostępnienia kopii umów o pracę zawartych przez innych członków tej spółdzielni może prowadzić do naruszenia przewidzianego w prawie pracy obowiązku pracodawcy zapewnienia ochrony informacji o wynagrodzeniu pracownika.

Obowiązek ten łączy się z ustanowioną w art. 11¹ k.p. powinnością poszanowania przez pracodawcę godności i innych dóbr osobistych pracownika. W doktrynie przyjmuje się, że informacja o wysokości wynagrodzenia pracownika należy do sfery jego życia prywatnego. Dlatego też może zostać ujawniona tylko za jego zgodą, a bez zgody tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie. Konsekwentnie więc, w świadectwie pracy podaje się tę informację tylko na żądanie pracownika. W judykaturze dopuszcza się podanie informacji w prasie o wynagrodzeniu pracownika bez jego zgody, jeżeli pełni on funkcję publiczną w rozumieniu art. 14 ust. 6 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 ze zm.). Tak jest w przypadku członków zarządu gminy (wójta, burmistrza i ich zastępców) – por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 6 maja 1997 r., II SA/Wr 929/96, OSNA 1998 nr 2, poz. 54. Podobne stanowisko zajęł także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 września 2001 r., V CKN 440/00 (OSNC 2002, nr 5, poz. 68), w odniesieniu do prezesa spółdzielni mieszkaniowej, uznając, że pełnienie tej funkcji może być – w konkretnych okolicznościach – uznane za działalność publiczną w rozumieniu ustawy. Generalnie jednak obowiązuje zasada, którą sformułował Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 16 lipca 1993 r., I PZP 28/93 (OSNC 1994, nr 1, poz. 2), że „ujawnienie przez pracodawcę bez zgody pracownika wysokości jego wynagrodzenia za pracę może stanowić naruszenie dobra osobistego w rozumieniu art. 23 i 24 k.c.” Tak więc dane dotyczące wynagrodzenia za pracę wchodzą

w zakres prawa do prywatności obywatela, gwarantowanej w art. 47 i w art. 51 ust. 1 Konstytucji (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 maja 1998 r., U 5/97, OTK 1998, nr 4, poz. 46). Na tle art. 51 Konstytucji w doktrynie oraz w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wyróżnia się uprawnienie określane mianem autonomii informacyjnej jednostki. W wyroku z dnia 19 lutego 2002 r., U 3/01 (OTK – A 2002, nr 1, poz. 3) Trybunał określił tę autonomię jako „prawo do samodzielnego decydowania o ujawnieniu innym informacji dotyczących swojej osoby, a także prawo do sprawowania kontroli nad takimi informacjami znajdującymi się w posiadaniu innych podmiotów (por. także wyrok z dnia 15 lipca 2009 r. K 64/07, OTK – A 2009, nr 9, poz. 110). Wymaga zatem rozważenia, czy przyznanie członkowi spółdzielni możliwości żądania udostępnienia kopii umowy o pracę zawartej przez spółdzielnię z innym jej członkiem nie idzie za daleko, prowadząc do naruszenia jego autonomii informacyjnej. Odpowiedź na to pytanie zależy od rozstrzygnięcia, czy przewidziana w art. 8¹ ust. 1 u.s.m. regulacja odpowiada zasadzie proporcjonalności przewidzianej w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Wprawdzie test proporcjonalności stosuje się przede wszystkim do stosunków władza publiczna - obywatel, a więc w wymiarze wertykalnym, ale jak trafnie podnosi się w doktrynie, ma on także charakter uniwersalny, co pozwala na jego odpowiednie stosowanie i badanie za jego pomocą dopuszczalnego zakresu ograniczenia uprawnień także w innych stosunkach i dziedzinach (wymiar horyzontalny). Stanowisko takie potwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 27 maja 2002 r., K 20/01 (OTK-A 2002, Nr 3, poz. 34), w którym uznał, że znaczenie zasady proporcjonalności polega nie tylko na określeniu zakresu dopuszczalnych ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych wolności i praw, zawartym w art. 31 ust. 3 Konstytucji, dopuszczającym jedynie takie ograniczenia, które są konieczne dla realizacji wymienionych w tym przepisie celów. Trybunał podkreślił, że zasada ta, stanowiąca, zgodnie z utrwalonym jego orzecznictwem, element państwa prawnego, ma znaczenie szersze i odnosi się do ogółu sytuacji, w których państwo za pomocą stanowionego prawa oddziałuje na pozycję osoby pozostającej pod jego władzą. Zatem także przepisy określające zakres obowiązków ciążących na takich osobach podlegają ocenie z punktu widzenia zgodności z zasadą proporcjonalności, której podstawę w tej sferze stanowi ogólna

zasada państwa prawnego (art. 2 Konstytucji). Wypada dodać, że ważenie wartości i dóbr w razie ich konfliktu należy do istotnych, a jednocześnie najtrudniejszych zadań wymiaru sprawiedliwości. Szczególnie często zachodzi konieczność rozwiązywania takiego konfliktu w wypadku publikacji prasowych. Z jednej strony realizują one prawo obywatela do informacji, a z drugiej – w wypadku informacji nieprzychylnych lub opinii krytycznych - mogą naruszać dobra osobiste opisywanych osób (por. przykładowo wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 1990 r., I CR 436/90, niepubl., z dnia 11 stycznia 1996 r. III ARN 57/95, OSNP 1996, nr 13, poz. 179, z dnia 11 maja 2007 r. I CSK 47/07, niepubl., z dnia 4 marca 2010 r. I CSK 291/09 niepubl., czy z dnia 21 września 2011 r. I CSK 754/10 niepubl.). W rozważanym kontekście chodzi o zachowanie tzw. zasady proporcjonalności *sensu stricto*, a więc przeprowadzenie testu proporcjonalności dla sprawdzenia, czy ograniczenie prawa obywatela jest konieczne dla wolności i praw innych osób i nie jest nadmierne (por. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lipca 2012 K 14/10, OTK-A 2012, Nr 7, poz. 83 z dnia 16 października 2012 r., K 4/10, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 106, z dnia 23 października 2012 r., SK 11/12, OTK-A 2012, Nr 9, poz. 107, czy z dnia 12 grudnia 2012 r. K 1/12, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 134).

Analizując treść art. 8¹ ust. 1 u.s.m. z punktu widzenia zasady proporcjonalności, trzeba dojść do wniosku, że test ten wypada dla tego przepisu pomyślnie. Dochodzi tu do zderzenia przyznanego na podstawie tego przepisu interesu korporacyjno - spółdzielczego z ochroną interesu indywidualnego ustanowioną w art. 11¹ k.p. Interes korporacyjny, reprezentowany przez spółdzielców spółdzielni mieszkaniowej, polega na zapewnieniu im możliwości realnej kontroli nad działalnością zarządu spółdzielni, zwłaszcza zaś w tak ważnej sprawie jaką jest sposób gospodarowania środkami finansowymi spółdzielni. Interes indywidualny sprowadza się do ochrony informacji o wysokości wynagrodzenia otrzymywanego przez członka spółdzielni w ramach łączącej go jednocześnie ze spółdzielnią umowy o pracę. W tym konflikcie interesów trzeba z reguły przyznać prymat interesowi korporacyjno – spółdzielczemu. Należy bowiem przyjąć, że przewidziane w art. 8¹ ust. 1 u.s.m. ograniczenie prywatności członka spółdzielni mieszkaniowej, który jednocześnie jest jej

pracownikiem, przez dopuszczenie możliwości żądania przez innego członka udostępnienia kopii jego umowy o pracę, jest racjonalne i konieczne dla wykonywania przez spółdzielców kontroli działalności zarządu, a jednocześnie nie jest ograniczeniem nadmiernym. Wymaga przy tym podkreślenia, że uprawnienie członka do żądania kopii dokumentów, o których mowa w tym przepisie, nie ma charakteru absolutnego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 grudnia 2010 r., I CNP 16/10, niepubl. trafnie przyjął, że wprawdzie przewidziany w art. 8¹ u.s.m. zakres uprawnień członka spółdzielni mieszkaniowej jest szerszy w porównaniu do uprawnień członków innych spółdzielni, ale podlega także ograniczeniom przewidzianym w art. 18 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848, ze zm.). Zgodnie z tym przepisem, spółdzielnia może odmówić członkowi wglądu do umów zawieranych z osobami trzecimi, jeżeli naruszałoby to prawa tych osób lub jeżeli istnieje uzasadniona obawa, że członek wykorzysta pozyskane informacje w celach sprzecznych z interesem spółdzielni i przez to wyrządzi spółdzielni szkodę. Odmowa powinna być wyrażona na piśmie. Członek, któremu odmówiono wglądu do umów zawieranych z osobami trzecimi, może złożyć wniosek do sądu rejestrowego o zobowiązanie spółdzielni do udostępnienia tych umów. W ten sposób zapewniona została możliwość kontroli sądowej korzystania z tego uprawnienia, co ma zapobiegać ewentualnym nadużyciom obu stron w tym zakresie, a co jednocześnie gwarantuje właściwy standard ochrony prawnej członkowi związanemu ze spółdzielnią umową o pracę.

Z podanych przyczyn orzeczono jak w uchwale.